

¹Російський державний історичний архів (далі – РДІА). – Ф.735. – Оп.10. – Спр.108. – Арк.1 – 4. Брадке Е. Автобиографические записки // Русский архив. – 1875. – №3. – С.275 – 280. Короткий В., Біленький С. Михайло Максимович та освітні практики на Правобережній Україні в першій половині XIX століття. К., 1999. – С.51 – 62, 66, 68 – 69. Рождественский Р. Исторический обзор деятельности народного просвещения. – СПб., 1902. – С.297 – 298. Шульгин В. История университета Св. Владимира. – СПб., 1860. – С.36 – 39. Zasztowt Leszek: Kresy 1832 – 1864. Szkolnictwo na ziemiach litewskich i ruskich dawniej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1997. – P.133 – 137.

²Література про СПН досить обширна. Найбільш докладна книга Łopuszański Bolesław: Stowarzyszenie Ludu Polskiego (1835 – 1841). Geneza i dzieje. Kraków 1975. Статут Союзу опублікований в Stowarzyszenie Ludu Polskiego w Krolestwie Polskim. Gustaw Ehrenberg i “Świętokrzyżcy”. Wrocław 1978. – P.161 – 177.

³Remy Johannes: Higher Education and National Identity. Polish Student Activism in Russia 1832 –1863. Helsinki 2000. P. 101 – 109. Сімонов С. Осередок “Союзу Польського Народу” в Київському університеті // Вісник Київського університету. Серія історії і філософії. К., 1961. – С.94 – 101. Tabiś Jan: Polacy na uniwersytecie Kijowskim 1834 – 1863. Kraków, 1974. P. 49 – 60.

⁴РДІА. – Ф.733. – Оп.69. – Спр.335. – Арк.3.

⁵Пантелеев Л. Из истории первых лет университета св. Владимира // Русское богатство. – 1908. – №12. – С.202 – 203.

⁶РДІА. – Ф.733. – Оп.69. – Спр. 378, I. – Арк.1 – 4, 6, 75; Там само. – Спр. 400. – Арк.1.

⁷Там само. – Ф.733. – Оп. 69. – Спр. 445, 36 – 37. Спр. 444, арк. 1 – 7. Полное собрание законов Российской империи (далі – ПЗЗРІ) Собрание второе. – Т. XIV. – 1839. – №11924. – С.10.

⁸РДІА. – Ф.733. – Оп.69. – Спр.445. – Арк.2 – 3.

⁹Те, що місцевий патріотизм М.Максимовича не суперечив його лояльності імперії або “Росії” як цілісності, достатньо підтверджується у його працях, зокрема, “Об участии и значении Киева в общей жизни России” (промова 1837 р.) // Максимович М. Собр. Соч.: В 3 т. К., 1877 –Т.2 – С. 5 – 23. В.Короткий та С.Біленький також писали про лояльність М.Максимовича до Російської імперії. Див.: Вказ. праця. – С. 73 – 74, 95 – 96, 105 – 106, 131.

¹⁰Максимович М. Мысли об университете св. Владимира в конце 1838 года. К., 1865. – С.5 – 10.

¹¹РДІА. – Ф.733. – Оп.69. – Спр.445. – Арк. 4 – 34.

¹²РДІА. – Ф.733. – Оп.69. – Спр.445. – Арк. 32 – 41. ПЗЗРІ. –Т.XIV, 1839, №12272, 12273 – С.384 – 385.

¹³РДІА. – Ф.733. – Оп.69. – Спр.445. – Арк. 39 – 41, 55 – 56.

¹⁴РДІА. – Ф.733. – Оп.69. – Спр.445. – Арк. 53, 58 – 60, 86 – 95, 111 – 112, 144 – 147. В Білоруському учбовому окрузі не проводилось кампанії по звільненню вчителів-поляків. Навіть у 1852 р. серед вчителів округу переважали католики. Це додаткове свідчення того, що звільнення у Київському учбовому окрузі відбувались під тиском Д.Бібікова. Див. там само. – Оп. 62. – Спр. 1223. – Арк.1 – 2, 4 –6, 8, 19.

¹⁵РДІА. – Ф. 733. – Оп. 69. – Спр.445, арк. 155 – 159, 179 – 180.

¹⁶Там само. – Арк.161.

¹⁷Там само. Арк.382 – 383.

¹⁸РДІА.– Ф.733. – Оп.66. – Спр.384. – Арк.3 – 5. Рождественский С.В. Вказ. праця. – С.301.

¹⁹РДІА. – Ф.733. – Оп.31. – Спр.116. Арк.111. Віленський генерал-губернатор Федір Миркович також вимагав, щоб віленських студентів не пускали у Київ. Там само. – Спр.129. Арк 2 – 3. РДІА. – Ф.735. – Оп.10. – Спр.142. – Арк.1 – 2.

Мирослав БОРИСЕНКО

Київ

ТОПОНІМІКА УКРАЇНИ 1920 – 1930-х років (історичний аналіз)

Топоніміка як допоміжна історична дисципліна широко використовується для дослідження дописемного періоду. На перший погляд, використання топоніміки для вивчення історії України XX ст. може видатися недоречним. Однак, це лише на перший погляд.

Сьогодні історична наука переживає період методологічних пошуків. Внаслідок залучення українських гуманітарних наук до загальноєвропейського процесу сучасні науковці використовують у своїй праці нові наукові інструменти, поширюються нові методологічні розробки. Загальною тенденцією розвитку гуманітарних наук в другій половині XX ст. став процес поглибленої інтеграції різноманітних наукових знань. Внаслідок синтезу різних гуманітарних наук – психології, соціології, етнології, історії – відкриваються більш широкі перспективи перед дослідниками.

Більшість науковців цілком слушно вважає, що назви радянського періоду надумані, не відповідають традиційному топонімічному ландшафту України. В роки незалежності Україна частково позбавилася найбільш одіозних топонімів, пов’язаних з радянським минулим. Видумані в 1920 – 1950-х роках назви здаються недоречними, вони порушують топонімічний стиль місцевості. Але видаються вони такими лише спеціалісту – історику або лінгвісту, а не тому, хто ці назви створив¹.

Головна функція топоніма – індивідуалізація, персоніфікація того чи іншого об'єкта у свідомості місцевого населення. Однак є й інша важлива гносеологічна функція топоніміки. М.Лотман говорив, що в символі (топонімі) відображається, ідентифікується і той хто називає – населення. Відповідно людина екстраполює частинку свого світовідчуття на місцевість, надаючи їй ту назву, яка найбільш повно відображає етно-психологічну систему цінностей конкретного соціуму. По-суті, топоніми є зашифрованими символами самоідентифікації мешканця, його способу мислення.

В період значних змін в суспільстві напевне має змінюватися і спосіб мислення населення, його самовідчуття у просторі та часі. Іноді цю трансформацію можна прочитати на карті держави.

Тоталітарний режим в Україні в ХХ ст., залишив по собі сформоване середовище існування людини – від назв міст та сіл до типових забудов. Географічні назви радянського періоду одразу помітно на карті України. Оскільки в роботі з національними назвами були присутні всі вади радянської топоніміки того часу – заідеологізованість, захоплення позбавленими конкретного змісту штампами, переважання персональних меморіальних назв та повсемісне запровадження російських та русифікованих назв².

Від самого встановлення більшовицької влади перейменування населених пунктів здійснювалися масово, безсистемно, переважно за ініціативою місцевих органів влади. Ще в 1921 р. РНК РСФСР заборонило перейменування населених пунктів, котрі мали залізничні станції. Оскільки в країні паперова криза й просто не вистачає паперу на друк нових залізничних квитків³. Це розпорядження викликало негативну реакцію з боку українського керівництва. В червні 1924 р. конституційна комісія ВУЦВК порушила клопотання про скасування постанови ЦВК СРСР, яке забороняло перейменування залізничних станцій та населених пунктів, котрі мають поштово-телеграфні заклади⁴. Але Президія ЦВК СРСР відмовилася змінювати своє розпорядження. З цього приводу ВУЦВК направив до Москви протест, стверджуючи, що така політика з боку союзного керівництва є грубим порушенням суверенітету та конституції УСРР.

На початку 1920-х років більшовики намагалися навести лад в справі присвоєння нових географічних назв. Центральна Адміністративно-Територіальна Комісія (далі ЦАТК), що діяла при ВУЦВК перебрала на себе функції органу, який би юридично закріплював перейменування. Згідно постанови від 17 жовтня 1923 р., клопотання про перейменування подавалися місцевими органами влади до ЦАТК, а потім затверджувалися ВУЦВК⁵. Чиновники цієї комісії були змушені констатувати, що на початку 1920-х рр. багато назв по-суті вже змінено й залишилося лише їх легалізувати⁶.

На перший погляд, хвиля перейменувань була абсолютно стихійною та безсистемною, однак аналізуючи цю проблему можна виділити кілька подібностей, які дають можливість стверджувати про доцільність більш детального вивчення топоніміки радянського періоду.

В.Паперний, досліджуючи культуру радянського суспільства 1920 – 1930-х років, виділяє дві стадії, точніше два витка в розвитку російської традиційної культури. Він вважає, що одразу після революції, коли в суспільстві панували максималістські екстремістські настрої, в присвоюванні назв населених пунктів помітно тенденцію підміняти топонім поняттям – “Жовтень”, “Червоний”, “Революція”. Повернення влади та врешті-решт і радянської ментальності до традиційного імперського мислення відобразилося і на назвах. Почали переважати назви на честь вождів – топонім-ім'я⁷. Для російської імперії були характерними меморіальні назви, наприкінці 1920-х – 1930-х рр. вони починають активно впроваджуватися й в СРСР⁸.

Меморіальні топоніми 1920-х років можна було б умовно поділити на три групи. До першої потрібно віднести перейменування, що в більшості своїй відбувалися за ініціативою селищних рад й мали на меті вшанування якогось із місцевих діячів, який загинув або був похований в цій місцевості. Як відомо, в Україні назви, котрі пов'язані з поховальною символікою, зустрічаються досить часто. Так, редакція газети “Пролетар” зверталася до ЦАТК з проханням назвати с. Димовки, де був убитий сількор Г.Малиновський його ім'ям⁹. В 1920 р. було перейменовано с. Бірюки в Брагинівку за іменем місцевого голови сільради. Таких прикладів досить багато. Характерним для цих топонімів було те, що вони зберігали місцеву, українську специфіку – мають закінчення на **-е-**, **-а-**.

Інші назви походили від імені діячів міжнародного комуністичного руху, однак це були не стільки меморіальні назви, скільки топоніми-символи про які вже згадувалося. Такі назви, як селище Карла Маркса на Харківщині, чи хутір імені Рози Люксембург на Черкащині за свідченнями місцевих органів влади приживалися гірше, ніж інші новоутворенні назви. Але популярність таких назв й не тільки топонімів, була досить великою на початку 1920-х років. “Маленька людина”, на зламі віків, під тиском технологічного прогресу та розвитку комунікації, прагнула до ототожнення себе з усім населенням планети, до розчинення свого “я” у всесвітній єдності людей. (Ці образи надзвичайно рельєфно вималювані у творах тогочасних письменників, наприклад І.Бабеля та М.Куліша).

Третя група найменш чисельна, однак найбільш помітна на карті України, оскільки мова йде про перейменування великих міст. В цьому плані, звичайно ж, ініціатива виходила зверху, на відміну від першої групи. Більшовицьке керівництво не могло контролювати перейменування, які розгорнулися масово на початку 1920-х років. Оскільки однією з основних ознак тоталітарного режиму є чітка ієрархія,

що проявляється в усіх ланках суспільного життя, то встановлення контролю і власного диктату над процесом перейменувань населених пунктів стало для більшовиків зовсім недругорядною проблемою. Так, ще в 1921 р. ВУЦВК видав постанову, в якій наказував перейменувати м. Бахмут в Артемівськ, назвати іменем Артема інститут, шахту, вулицю або площу в містах Бахмут, Луганськ, Харків та один будинок у столиці¹⁰. Артем (Сергеєв) став місцевим українським (хоча й був росіяном) символом героя-борця й мав символізувати період підпільної боротьби та громадянської війни в Україні. Ця постанова свідчить, що більшовики вже в той час мали певні уявлення про ієрархію ідеологічного пантеону.

Яскравим підтвердженням цьому стало і зосередження в руках ЦВК СРСР, найвищого владного органу в країні, монополії на ім'я В.Леніна. Відтепер назви, пов'язані з іменем радянського лідера ставали формою нагороди та відзнаки окремих місць, підкреслення їх особливого місця в культурному, політичному або економічному житті країни. Постійну увагу приділяв ВУЦВК й справі з перейменуванням м. Єлисаветград в Зінов'євськ (сучасний Кіровоград). Хоча, як писав М.Куліш, котрому довелося півроку провести в цьому місті, серед населення нова назва прижилася досить погано. Особливо важко було купити квиток на потяг до Зінов'євська, оскільки працівники залізниці нову назву відверто ігнорували¹¹.

Таким чином, чітка система ієрархії вождів проявлялася і в топоніміці. Великі міста, що мали важливе економічне значення мали шанс стати носієм імені когось з найбільш популярних у той час "вождів". Невеличкі поселення претендувати на ці імена вже не могли. Показовим здається велика кількість населених пунктів, переважно невеличких селищ, названих на честь Войкова, другорядного за більшовицькою ієрархією лідера. Лише в 4 округах України на 1930 р. його ім'ям було названо 8 населених пунктів. З іншого боку, бажання місцевих керівників перейменувати своє містечко на честь якогось видатного більшовицького лідера не знаходило підтримки. Так, наприклад, жителі великого залізничного вузла Пост-Волинський, що під Києвом, кілька разів порушували питання про надання місту імені Ф.Дзержинського. Однак їм було відмовлено, через те, що вже існувала залізнична станція з подібною назвою на території Російської Федерації й повторення можуть зашкодити поштовому зв'язку¹². Ймовірно то була лише відписка, незабаром ЦВК СРСР видав обіжника, котрий роз'яснював, що вживанням при листуванні або маркуванні вантажів територіальних ознак (республіка, район, округа) можна цілком уникнути плутанини¹³.

Крім того, згідно з ієрархічними уявленнями більшовиків, ті лідери, котрі мали загальнорадянське (читай – загальноросійське значення), мали б залишитися на карті РСФСР, за незначними виключеннями. Стосовно місцевих лідерів, то перейменування на їх честь ніяк не обмежувалися, більше того, навіть заохочувалися. Так, наприклад, з іменем Петровського, лише в Прилуцькій окрузі було пов'язано 35 навчальних та виробничих закладів¹⁴.

Помітно, що наприкінці 1920 – на початку 1930-х років топонім починає втрачати свою основну функцію – індивідуалізацію об'єкта, а набуває форму визначення місцевості в радянській ієрархії. Ймовірно, що це було викликано втратою індивідуальності людини в радянському суспільстві, яке поступово формувало "людину-гвинтик", продукт масового суспільства, котра може існувати лише в чітко структурованій системі. Підтвердженням цього є постанова ВУЦВК, яка була прийнята у квітні 1929 р. В ній, зокрема, говорилося, що право називатися ім'ям вождя революції, або назвою, що відбивала б революційну епоху надається лише тим населеним пунктам та адміністративно-територіальним одиницям, які за своїм минулим або сучасним заслуговують цього¹⁵.

Таким чином, ця постанова юридично закріпила систему ієрархії міст та сіл в Україні. Тепер стає зрозумілим, чому більшість перейменувань відбувалася на Лівобережній Україні, переважно в промислових районах. Так, наприклад, сільськогосподарська Волинська округа за перші 10 років радянської влади змінила лише 6 назв, а Мелітопольська 156. Всього за інформацією, яку направляли місцеві органи в Харків було перейменовано 583 населених пункти*.

В перейменуваннях 1920-х років є помітною ще одна специфічна деталь. Попри всю свою зовнішню раціональність, більшовицька ідеологія була більше схожа на релігійне вчення. Починаючи від фетишизації партійного офіційного тексту, закінчуючи побутовою релігійністю населення. На території Ізюмської округи в 1927 р. було перейменовано с.Богодарівка на Краснодарово. Залишивши старий словотворчий корінь-"дар", топонім змінюється лише зовні. Радянські вчені пояснювали такі випадки з раціональної, позитивістської точки зору. При перейменуванні, змінювалося назва, але "дар" сприймався виключно як топонімічний формат й відповідно нова назва краще приживалася¹⁶. Однак, існують й інші приклади. Так с. Покровське, від християнського свята Покрова, було перейменовано на Жовтневе. В християнській та радянській міфології, обидва свята мають велике значення, як рубіжний символ в життєдіяльності людини. З поширенням антирелігійної пропаганди та насильницької ліквідації традиційної селянської культури календарні свята, що мали велике значення в побутовій та господарській діяльності людини змінювалися, відбувалася підміна одного терміну іншим.

*Ця цифра не може бути остаточною, оскільки деякі назви не були затверджені, а кілька округ не змогли відзвітувати про перейменування в повному обсязі, мотивуючи це тим, що вони не мали інформації від підлеглих на місцях.

Подібних випадків досить багато, які свідчать, що в 1920-х роках населення намагалося адаптувати більшовицьку фразеологію до власних побутово-релігійних традицій. На основі марксистського тексту зростають нові міфи, які нерідко походили від християнських, а то й ще давніших культур.

В цьому відношенні цікавим є роздвоєне уявлення про середовище існування людини, що відбулося і на топоніміці. Відомо, що більшовики, незважаючи на всіляку риторичку про “змичку села і міста”, ставилися до селянства досить упереджено, вважаючи його своїм тимчасовим спільником, але особливо селянству не довіряючи. Часто згадувалося й про малокультурність, відсталість, архаїчність побуту села, що вважалося наслідком прив’язаності селянства до землі. В період 1920-х років, коли в суспільстві панували максималістські настрої, саме земля вважалася осередком всіх бід та “відсталості” сільської культури.

Цікаво, що в текстах більшовиків видно відокремлення території від населення. Для прикладу наведемо прохання Волинської адміністративно-територіальної комісії про перейменування Потієвського повіту: “Беручи до уваги, що Потієвський район у Жовтневу революцію **було заплямовано перебуванням на його території ріжних ворожих рад.владі банд**, але населення району, особливо в останні роки, зрушило роботу в справі радбудівництва, організуючи колгоспи, радгоспи, комуни та різні кооперативні об’єднання, що зараз **бажання населення зовсім відмежуватися від згаданого минулого Потієвщини**, тим більше, що назва ця походить, як видно із історичної довідки, від того, що ця місцевість була майном патріарха Потія, **що порив з минулим Потієвщини, населення бажає відзначити зміною найменування району в “Червоноармійське та села Потієвки в ”Червоноармійське”** (Виділено – Авт.)¹⁷.

Таким чином в уявленні авторів цього тексту Потієвщина (територія) має людські якості – заплямувала себе співробітництвом з бандами. Населення начебто зовсім відірване від власної території – населення відмежовується від минулого Потієвщини. В даному випадку ми бачимо, що населення в радянському міфіві є більш прогресивним, свідомим, а отже й кращим, ніж територія. Але територія та назва можуть негативно впливати на населення, тяжіти над ним своїм минулим. Тому й необхідно знищити назву-символ, замінивши його власним, радянським символом. Таким чином, топоніму відводиться роль заклинання, що може вберегти людей від “привида патріарха” та інших негативних впливів. Важливим є й те, що назва в цьому випадку слугує за рубіж, який розділяє минуле й майбутнє. Адже згідно тексту, “порив з минулим” відзначається саме перейменуванням. Отже, топонім мав властивості як оберега, так і рубіжного символу. Навіть семантично ці слова мають однакове походження.

З цього приводу символічним також є лист Прилуцького окружного виконавчого комітету до ЦАТК, написаний наприкінці 1929 р. В ньому йшлося про ініціативу жителів с. Ладан (назва походила від монастиря, що знаходився на території села) в справі перейменування цього населеного пункту. “Після 1917 р. помешкання монастиря було використано під різні культурні установи, а з 1928 р. тут міститься трудова колонія ДПУ (мається на увазі виправний заклад для неповнолітніх злочинців – Авт.), що сприяє подальшому культурному розвитку села.

Відзначаючи значні досягнення с.Ладан на культурному фронті, Окрвиконком цілком підтримує клопотання виборців цього села про перейменування його на с. Балицьке”¹⁸. В цьому документі ми бачимо, що нова назва надається жителям села як нагорода за успіхи “на культурному фронті”. По-друге, незважаючи на те, що сам монастир вже давно не існував, однак місцева влада побоювалася його впливів. Для того, щоб цей вплив повністю ліквідувати необхідно використати нову назву – слово-заклинання.

Стабілізація режиму в 1930-х рр., створення чіткої ієрархічної системи радянського суспільства позначилися й на топоніміці. Значно зменшилася хвиля перейменувань в провінції. Подекуди було відновлено старі назви, почалася поступова класифікація й систематизація топоніміки УРСР. Ці зміни були пов’язані з адміністративно-територіальною реформою в Україні 1930 р., під час якої було ліквідовано поділ на округи, повіти і запроваджено нові одиниці – області та райони.

Звичайно, найбільша кількість нових назв мала меморіальний характер на честь діячів більшовицької партії. Значно зменшилась кількість перейменувань, пов’язаних з іменами діячів міжнародного комуністичного руху. Серед відантропонімічних утворень на Лівобережжі стають поширеними абсолютно нехарактерні для України назви в формі іменника в називному відмінку однини – “Димитров”, “Фрунзе”. Подібна конструкція була нехарактерною для Росії. Мало таких топонімів існувало й на Лівобережжі. Подібні форми топонімів частіше зустрічалися на Західноукраїнських землях (“Галич”, “Холм”) й відносилися до Давньоруського періоду. Можливо, що в цьому проявлялася спроба імперії утвердити у масовій свідомості власну історичність, підкреслити свій зв’язок з минулим. Більшовики починали активно переписувати історію, усіляко доводячи своє право на існування як продовження розвитку імперії Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха. Недаремно всякий тоталітарний режим претендує на роль завершального, найвищого етапу історичного розвитку суспільства.

В цей час відбувається формування типово “радянських назв”. Вони будувалися згідно більшовицької тези про “пролетарський зміст та національну форму радянської культури”. Таким чином, слова наповнені новим змістом оброблялися за допомогою національних словоформуючих суфіксів. Однак дуже рідко це були справді українські назви (“Кірове”, “Постишеве”). В більшості випадків, фантазія місцевого

керівництва створювала новий гібрид між російською та українською формою – “Красноармійське”. Особливо популярними ставали меморіальні топоніми на честь вождів, прізвища яких мали суфікс *-ськ-* з додаванням українського *-е-*, *-а-*. Наприклад – “Дзержинське”, “Володарське”, “Петровське” та інші.

Необхідно згадати ще один фактор, що впливав на формування в СРСР нових назв. Радянські вчені вказували про необхідність ліквідації назв, що б принижували гідність мешканців. Так, російська дослідниця О.Воробйова писала, що зміни у взаємовідносинах радянських людей викликали різке скорочення принизливих, вульгарних назв, котрі існували в дореволюційній Росії¹⁹. Однак, це дуже спрощене та сумнівне твердження. Радянська офіційна культура мала таку основну рису, як спрощене уявлення про красу. В радянських фільмах, літературних творах, картинах усе, що було пов'язано з життям СРСР повинно було мати довершений, ідеальний характер. Відповідно усе “погане”, “негарне” розглядалося лише, як атрибутіка капіталістичного устрою, або залишки “тяжкого капіталістичного минулого царської Росії”. В офіційному соцреалістичному напрямку беззаперечним був поділ на позитивних та негативних героїв. Зображення типажів відбувалося через гіперболізацію їх основних рис. Позитивний герой (комуніст, комсомолец, колгоспник загалом “радянська людина”) був наділений усіма чеснотами. Негативний типаж (куркуль, шпигун, саботажник) навпаки був переобтяжений усіма можливими вадами – гаркавий, кривий, занадто худий або товстий. Одночасно, за законами продукування творів маскульту, майже завжди такий герой ще й отримував відштовхуюче прізвище, або прізвисько. Сама назва говорила, що це ворог. В 1930-х роках топоніми, що видавалися більшовикам принизливими, або вульгарними (с. Жидовичі, хут.Вовкуни) перейменовувалися. В більшості випадків нові назви мали абстрактний характер “Комунарське”, “Червоний Хутір”. Хоча й були виключення. Так, наприклад, с. Козел Чернігівської області в 1939 р. отримало назву “Михайло-Коцюбинське”.

Таким чином, встановлення тоталітарного режиму в Україні супроводжувалося значними змінами в топонімічному ландшафті країни. Карта України демонструє прагнення більшовиків до уніфікації культурного розвитку народів СРСР з метою закласти підвалини нового “радянського етносу”. Формування нового середовища існування людини було надзвичайно важливим для більшовиків, котрі намагалися втілити утопічну модель побудови суспільства в реальність. Історичний аналіз політики влади у цій галузі свідчить, що в тоталітарній культурі індивідуалізаційна функція топоніму підміняється ієрархічною. В радянському традиційному суспільстві топоніми також використовувалися як рубіжний символ, що мав повністю трансформувати середовище існування людини.

¹Принципы топонимики. – М., 1964. – С.91.

²Топонимика и межнациональные отношения. – М., 1991. – С.4.

³Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. (Далі ЦДАВОВУ) – Ф.1. – Оп. 2. – Спр. – 388. – Арк.141.

⁴ЦДАВОВУ. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.1743. – Арк. 19.

⁵Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. – Т.1. – К., 1963. – С.248.

⁶ЦДАВОВУ. – Ф.1. – Оп. 2. – Спр. 1828. – Арк.97.

⁷Паперний В. Культура Два. – М., 1996. – С.184.

⁸Топонимия и общество. – М., 1989. – С.48.

⁹ЦДАВОВУ. – Ф.1. – Оп. 2. – Спр.1646. – Арк. 45.

¹⁰Хронологічне зібрання законів. – Т.1. – К., 1963. – С.188.

¹¹Куценко Л. М.Куліш у Зінов'євську // Слово і час. – 1992. – №4. – С.89.

¹²ЦДАВОВУ. – Ф.1. – Оп. 4. – Спр.1251. – Арк. 194.

¹³Там само. – Арк. 257.

¹⁴ЦДАВОВУ. – Ф.1. – Оп. 4. – Спр.1251. – Арк.298 – 299.

¹⁵Там само. – Арк. 184.

¹⁶Никонов В. Введение в топонимику. – М., 1985. – С.97.

¹⁷ЦДАВОВУ. – Ф.1. – Оп. 4. – Спр.1251. – Арк. 119.

¹⁸Там само. – Арк. 294.

¹⁹Питання сучасної ономастики. – К., 1976. – С.35.